

EU-domstolens prövning av standardavtalsklausulernas och Privacy Shields giltighet – dom från EU-domstolen idag

Sedan EU-domstolen i dom den 6 oktober 2015, mål C-362/14 ("Schrems I"), ogiltigförklarat Safe Harbor-beslutet, som tidigare möjliggjorde överföringar av personuppgifter från EU/EES till USA, har det varit oklart om kommissionens beslutade standardavtalsklausuler lider av likartade brister och kan komma att ogiltigförklaras. Sedermera har även giltigheten av det beslut från kommissionen, Privacy Shield, som ersatte Safe Harbor vid överföringar av personuppgifter från EU/EES till USA, varit ifrågasatt. EU-domstolen beslutade i dom som kom idag, den 16 juli 2020, mål C-311/18 ("Schrems II-målet"), att ogiltigförklara beslut 2016/1250 om Privacy Shield (på svenska "skölden för skydd av privatlivet i EU-Förenta staterna"). Däremot konstaterar domstolen att kommissionens beslut 2010/87 om standardavtalsklausuler för överföring av personuppgifter till personuppgiftsbiträden etablerade i tredjeland är giltigt.

Schrems I

Den 25 juni 2013 ingav den österrikiske medborgaren Maximilian Schrems ("Schrems") en anmälan till den irländska dataskyddsmyndigheten ("DPC"). Schrems begärde att DPC skulle förbjuda Facebook Ireland att föra över personuppgifter rörande honom till det amerikanska moderbolaget Facebook Inc. I anmälan hävdade Schrems att amerikansk lagstiftning och praxis inte garanterar ett tillräckligt starkt skydd för de personuppgifter som lagras i USA med hänsyn till den övervakningsverksamhet som bedrivs av myndigheterna i USA. DPC avslog Schrems anmälan, vilket sedan kom att överklagas av Schrems och målet togs upp till prövning av den irländska förvaltningsöverdomstolen.

Den irländska förvaltningsöverdomstolen påpekade att Schrems i själva verket hade hävdad att EU-kommissionens beslut 2000/520 om Safe Harbor-principerna, vilka innebär att amerikanska företag som anslutit sig till principerna anses uppfylla en adekvat skyddsnivå, är olagligt. Mot denna bakgrund begärde den irländska förvaltningsöverdomstolen ett förhandsavgörande från EU-domstolen där de ställde frågor rörande tillsynsmyndigheternas befogenheter att granska och avbryta en överföring. Utöver frågeställningarna tog EU-domstolen även ställning till själva giltigheten av kommissionens beslut avseende Safe Harbor-principerna.

Kommissionen hade enligt artikel 1 i Safe Harbor-beslutet fastställt att Safe Harbor-principerna ansågs säkerställa en adekvat skyddsnivå för att få föra över personuppgifter från EU/EES till organisationer etablerade i USA. Med en adekvat skyddsnivå åsyftas att skyddsnivån i det tredjelandet ska vara likvärdig skyddsnivån inom EU. För att en adekvat skyddsnivå skulle anses föreligga krävdes att dataimportören, dvs. den amerikanska organisationen, anslutit sig till principerna. Att organisationer var bundna av principerna i enlighet med beslutet innebar inte att de amerikanska myndigheterna därmed också var bundna av att följa principerna.

EU-domstolen konstaterade att kommissionen hade undersökt Safe Harbor-principerna men inte huruvida landets, här USA:s, lagstiftning och förpliktelser upprätthåller en likvärdig skyddsnivå. Av bilaga I till Safe Harbor-beslutet framgick att tillämpningen av Safe Harbor-principerna kunde begränsas till vad som var nödvändigt för att uppfylla krav i fråga om nationell säkerhet, allmänintresset och rättsefterlevnaden. Detta innebar att sådana krav ges företräde framför principerna. EU-domstolen hänvisade till kommissionens tidigare meddelanden där det konstaterats att amerikanska myndigheter hade möjlighet att få åtkomst till

personuppgifter som överförs till USA samt behandla dessa uppgifter på ett sätt som är oförenligt med ändamålen med överföringen och som går utöver vad som var strängt nödvändigt och proportionerligt för att skydda den nationella säkerheten.

Domstolen konstaterade därmed att inskränkningen enligt bland annat bilaga I var av generell beskaffenhet och möjliggjorde ingrepp i de grundläggande rättigheterna då en begränsning av principerna kan ske på grund av nationell säkerhet, allmänintresset eller intern lagstiftning i USA. Kommissionen ansågs således inte ha utfört en korrekt och fullständig bedömning när den kom fram till att tillämpningen av principerna garanterade en adekvat skyddsnivå. EU-domstolen valde därför att ogiltigförklara hela Safe Harbor-beslutet då kraven som framgick av artikel 25(6) i dataskyddsdirektivet jämfört med rättighetsstadgans skydd för den personliga integriteten och rätten till effektivt domstolsskydd, åsidosatts. Till följd av EU-domstolens dom ogiltigförklarade den irländska förvaltningsöverdomstolen DPC:s beslut om avslag på Schrems anmälan och återförvisade ärendet till DPC för prövning.

Schrems II

DPC inledde en utredning och uppmanade Schrems att omformulera sin anmälan. Schrems begärde att Facebook Ireland skulle ange vilka rättsliga grunder överföringarna av personuppgifter från EU till USA baserar sig på. Facebook Ireland angav att de baserar sin överföring till USA på EU-kommissionens standardavtalsklausuler och ett avtal om överföring och behandling av personuppgifter som ingåtts mellan Facebook Ireland och Facebook Inc.

I Schrems omformulerade anmälan framgick att klausulerna i avtalet mellan Facebook Ireland och Facebook Inc. inte överensstämde med standardavtalsklausulerna i bilagan till beslut 2010/87 och att standardavtalsklausulerna inte kan utgöra grund för en överföring av personuppgifter till USA. Vidare angavs att Facebook Inc., enligt amerikansk rätt, är skyldiga att lämna ut personuppgifter till amerikanska myndigheter inom ramen för övervakningsprogram som hindrar utövandet av de rättigheter som garanteras i artiklarna 7, 8 och 47 i EU:s rättighetsstadga. DPC ansåg att prövningen av Schrems anmälan var beroende av huruvida beslut 2010/87/EU om användning av standardavtalsklausuler för överföring av personuppgifter till tredje land var giltigt och väckte talan mot Facebook Ireland och Schrems vid den irländska förvaltningsöverdomstolen i syfte att denna skulle hänskjuta en begäran om förhandsavgörande till EU-domstolen angående giltigheten av beslutet 2010/87/EU (standardavtalsklausulerna).

Den irländska förvaltningsöverdomstolen var tveksam till huruvida den skyddsnivå som USA säkerställer är adekvat med hänsyn till de ingrepp som de amerikanska underrättelsetjänsternas verksamhet innebär i utövandet av de grundläggande rättigheterna (särskilt artiklarna 7 och 8 i EU:s rättighetsstadga) för de personer vars personuppgifter överförs till detta tredjeland. Den irländska förvaltningsöverdomstolen valde således att i maj 2018 begära ett förhandsavgörande från EU-domstolen där de ställde ett antal frågor. Frågorna berörde något förenklat i) vilken skyddsnivå som krävs när överföringen grundar sig på standardavtalsklausuler, och ii) huruvida beslut 2010/87/EU är giltigt mot bakgrund av artiklarna 7, 8 och 47 i EU:s rättighetsstadga. Den irländska förvaltningsöverdomstolen ställde även frågor som indirekt ifrågasatte Privacy Shields giltighet.

Domstolen prövade i sin dom som kom i dag giltigheten av beslut 2016/1250, Privacy Shield, utifrån de krav som följer av GDPR och EU:s rättighetsstadga. Domstolen påpekade att detta beslut, i likhet med beslut 2000/520, tidigare motsvarande Safe Harbor, ger företräde för krav avseende nationell säkerhet, allmänintresset och efterlevnaden av amerikansk lagstiftning, vilket således gör ingrepp i de registrerades

grundläggande rättigheter möjliga när deras personuppgifter överförs till USA. Enligt domstolen är de begränsningar av skyddet av personuppgifter som följer av USA:s interna bestämmelser om åtkomst till och användning av sådana uppgifter som överförs från EU till USA, vilka kommissionen har bedömt i beslut 2016/1250, Privacy Shield, inte reglerade på ett sådant sätt att de uppfyller krav som är väsentligen likvärdiga med dem som i unionsrätten uppställs genom proportionalitetsprincipen. Detta eftersom de övervakningsprogram som grundar sig på dessa bestämmelser inte är begränsade till vad som är strikt nödvändigt. Grundat på de konstateranden som gjorts i beslutet om Privacy Shield påpekade domstolen att det av nämnda bestämmelser inte framgår att det föreligger några begränsningar av behörigheten att genomföra vissa övervakningsprogram och att det inte heller finns några garantier för icke-amerikaner som eventuellt omfattas av dessa. Domstolen angav vidare att även om dessa bestämmelser innehåller krav som är bindande för amerikanska myndigheter i samband med genomförandet av övervakningsprogrammen i fråga, så innehåller bestämmelserna inte några rättigheter för de registrerade som kan göras gällande mot amerikanska myndigheter vid domstol.

Sammanfattningsvis fann domstolen att beslutet 2016/1250 från kommissionen, Privacy Shield, var ogiltigt – något som lär få enormt stora konsekvenser för de exportörer och importörer av personuppgifter mellan EU/EES och USA som grundar sin överföring på Privacy Shield.

Domstolen prövade också i sin dom i dag giltigheten av kommissionens beslut 2010/87 om standardavtalsklausuler. Enligt domstolen påverkas inte giltigheten av detta beslut enbart av omständigheten att de dataskyddsbestämmelser som återfinns i detta beslut, på grund av deras avtalsrättsliga karaktär, inte är bindande för myndigheterna i sådana tredjeländer till vilka personuppgifter kan komma att överföras. Domstolen angav däremot att giltigheten beror på huruvida ett sådant beslut innehåller effektiva mekanismer som i praktiken gör det möjligt att säkerställa att den skyddsnivå som krävs enligt unionsrätten iaktas och att överföringar av personuppgifter med stöd av sådana dataskyddsbestämmelser avbryts eller förbjuds om dessa bestämmelser åsidosätts eller är omöjliga att iaktta. Domstolen konstaterade att beslut 2010/87 om standardavtalsklausuler innehåller sådana mekanismer. Domstolen framhöll i detta avseende bland annat att beslutet innebär en skyldighet för exportören och importören av personuppgifter att i förväg kontrollera att den skyddsnivå som krävs enligt unionsrätten iaktas i det berörda tredjelandet. Utöver detta innebär beslutet även en skyldighet för importören av personuppgifter att informera exportören om att importören eventuellt inte kan följa dessa standardavtalsklausuler, varvid det åligger exportören att avbryta överföringen av personuppgifter och/eller häva avtalet med den förstnämnde.

Sammanfattningsvis är standardavtalsklausulerna således fortsatt giltiga men det stora problemet för såväl exportören som importören av personuppgifter blir att avgöra till vilka tredjeländer överföring av personuppgifter ändå inte kan äga rum. Vilken vikt som i framtiden kommer tillmätas EU-domstolens uttalanden vid bedömningen av Privacy Shield om USA:s interna bestämmelser gällande åtkomst och användning av uppgifter överförda från EU, i förhållande till bedömningen av skyddsnivån i tredjeländer vid användandet av kommissionens beslutade standardklausuler, återstår att se.